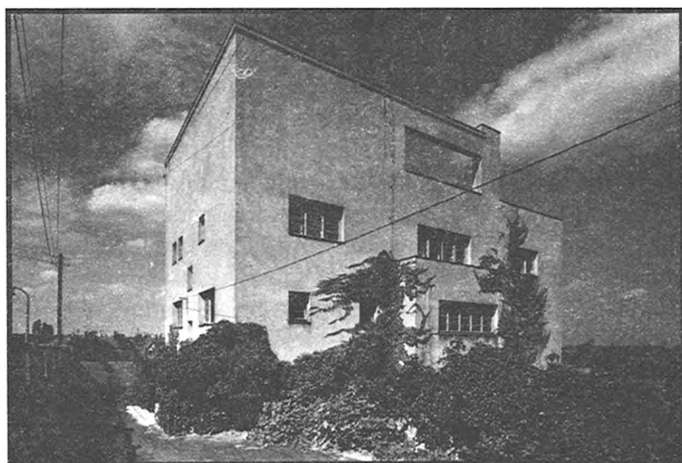

18/

Dr. ing. Franci Müller,
nejinteligentnější stavebník
architekta Adolfa Loose

OTAKAR NOVÝ

Nadpis formuloval sám Adolf Loos při svých šedesátinách roku 1930 zápisem v knize hostů v novostavbě slavné Müllerovy vily na Ořechovce. Doslova napsal: „Můj nejkrásnější dům! Pro mého nejinteligentnějšího stavebníka, jakého jsem kdy měl, jak tvrdí má přítelkyně paní dr. Schwarzwaldová – dr. Müllera! To je celé tajemství architekta. Adolf Loos při svých šedesátinách.“

Oslavoval je tenkrát v Praze se svými mnoha přáteli a obdivovateli v několika reprízách: ve Společenském klubu Na Příkopě, v Klubu architektů v Metru, s mánesáky. V Praze byl doma stejně jako ve Vídni, v rodném Brně, v Paříži a v Londýně. Jeho stálé bydliště umístil malíř J. Král na karikatuře v Bytové kultuře (roč.1925, č. 10) do expusu na této trati. Dnes je Adolf Loos v souvislosti s prodejem „Müllerova domu“ na Ořechovce znovuobjevován a interpretován mladšími generacemi.

Vraťme se ale k nadpisu článku. Loos stejně jako vídeňský Čechoameričan, architekt Richard Neutra, považovali vzájemné porozumění stavebníka a architekta za základ úspěchu stavebního díla.

Kdo to vlastně byl ing. dr. techn. František Müller, stavebník nejkrásnějšího domu Adolfa Loose? Byl to syn plzeňského stavitele Müllera, šéfa podnikatelské firmy Müller & Kapsa, která stavěla mj. Mánesův most v Praze a desítky dalších velkostaveb za Rakouska a za první republiky. Franci Müller spolu s ing. Lumírem Kapsou zdělili zavedenou firmu a úspěšně ji dále řídili. Starý stavitel František Müller na její chod dohlížel až do své smrti před druhou světovou válkou. Spolu s jeho vnukem Karlem Rudolfem jsme mu před Vánocemi vyhrávali Dvořákovy Slovanské tance. Dával nám stříbrnou desetikorunu. František Müller tušil, že jeho syn a dědic Franci splnil svým studiem na technice a dovršením doktorátu svou rodinnou povinnost udržet chod firmy. Jenže z Franci Müllera se stal typický Liebhaber der Kunst. Obstaral si skvělý personál inženýrů a techniků, sledoval konkurzy a obchodní politiku firmy, ale její řízení potichu přesunul na ing. Kapsu v Praze a švagra ing. Smrčku v Plzni.

Začal zasvěceně nakupovat obrazy i grafiky moderny a avantgardy, sochy i artefakty a budovat svou odbornou knihovnu. Znal jsem pana Müllera i jeho ženu z jejich rodinné vily ve Velharticích u Klatov i z vánočních produkcí Slovanských tanců, ale poprvé jsem loosovskou vilu na Ořechovce navštívil dne 5. prosince 1935.

Vystoupili jsme tu totiž s jeho synovcem Karlem Rudolfem a přítelem Jaroslavem Bílým (pozdějším Pavličkovým dramaturgem Vinohradského divadla) jako trojice Mikuláše, anděla a čerta pro potěšení jeho jediné dcery Milady, která prodala svou vilu. Měli jsme úspěch a byli jsme náležitě pohoštěni. Ale tím hlavním zážitkem byla první zevrubná prohlídka Loosovy vily. Byl jsem studentem 1. ročníku architektury a pozemního stavitelství ČVUT v Praze a znal jsem už publikace Le Corbusiera, Bauhausu, pražské avantgardy a zejména Adolfa Loose. Ale teď jsem se ocitl v nitru jeho „Rubikovy kostky“ s fantastickou sklad-

bou různých prostorů a úrovní šitých na míru jejich praktického poslání bez jakýchkoli prostorových a plošných ztrát. Nikdy a nikde v životě jsem už neužřel zázrak Loosovy Raumkomposition. Každý jeho komponent byl jinak pojat v materiálu, v barvách, ve vybavení. Už vstup do vily zarážel tím, že nebyl zvýrazněn žádným portikem či pergolou. Vestibul měl prostou šamotovou dlažbu, skleněný obklad stěn a na levé straně vstup do domovnického bytu. Následovala šatna s bílomodrým nátěrem a schodiště do piano nobile obytného pokoje. Na jeho boku se schody rozdvjovaly. Všechna schodiště neměla nikde více než 11 stupňů.

Půl podlaží nad obytným „living roomem“ s krbem byla jídelna s kulatým stolem a loosovsky upravenými chippendale židlemi, jejichž prototyp si přivezl z Anglie. Do stěny mezi úrovní „living roomu“ a jídelny vsunul Loos dvě okenice a obložil je i se sloupy zeleným italským mramorem. Nad čelní stěnou visely Kokoschkovy Hradčany.

Jídelna byla obložena slezskou žulou a mahagonem. Sedací nábytek křesel a židlí byl navržen Loosem a doplněn barokním a empirovým mobiliářem. To byl Loosův vynález z dvacátých a počátku třicátých let, napodobený ve světě až s třicetiletým zpožděním.

Intimním jádrem obyvatel vily byla pracovna a mahagonová knihovna majitele a budoár jeho ženy, obložený citrusovým dřevem bez vyhlídkového okna, ale s dlouhým podstropním pásem pro osvětlení. Všechny tyto komnaty byly ještě několika schody odstupňovány od průchodů. Parapetní bariéry tvořily knihovny, skříňky, sekretáře.

A pak tu byl jeden prostor bez přímého osvětlení, který byl věnován slavnému Preislerovu Černému jezeru s bílým jinochem a koněm. A na boku se nachází jeho ještě zdařilejší studie.

Nekonečné schody pokračovaly do úrovně ložnic rodičů, dcery a hostů se šatnami a velkou koupelnou. Nejvyšší úroveň tvořila terasa s vyhlídkou na hradčanskou akropoli.

V popisu chybí kuchyně a hospodářské zázemí. Byly situovány do přízemí stejně jako domovnický byt. S horním podlažím je kuchyně propojena výtahem, který sloužil k přepravě jídla. V suterénu byla umístěna kotelna, ve které se Franci Müller po druhé světové válce při přikládání otrávil kysličníkem uhelnatým.

Ale my jsme stále ještě v roce 1936, pijeme víno a prosíme majitele soukromé galerie a přebohaté knihovny, zda bychom k němu nemohli občas zajít bez převleků Mikuláše a jeho druhů. Fr. Müller byl systematický.

Vyzkázal nám každou první neděli v měsíci v 10 hodin. A tak jsem až do odchodu z Prahy v roce 1941 strávil ve vile Franci Müllera skoro 200 matinné se svými přáteli. Už jsme bohužel neprocházeli celou vilu, ale pohybovali se mezi společenským centrem „living roomu“ a jídelny, obrazárnou a knihovnou. Tam

jsme objevili tehdejší poklady evropské kulturní historie: Propylaen Weltgeschichte, Kunstgeschichte, Sittengeschichte. Také tehdy populární dějiny umění Elie Faurea a desítky monografií o výtvarných umělcích, architektch a spisovatelích ze Západu. Müllerova galerie stála za to. Mimo Kokoschku a Preislera měl jednoho Cézanna a Corota, Ant. Slavička (Jablka), Kubištu, Kremličku, Chittussiho, Mánesa a k tomu Rodinova muže s rozpláclym nosem. Spolu s nimi i obrazy, které jsem už zapomněl. Knihovna byla našim tehdejším „samizdatem“ a zároveň náskokem ve vzdělání oproti spolužákům na vysokých školách.

Franci Müller nám dával tzv. gábl, tj. přesnídávku, a seznámil nás s vybranými nápoji. Ale hlavně nás školil jako zasvěcený znalec umění, seznamoval nás s námi neznámými autory a jemně kritizoval náš levý radikalismus. Nakonec jsme se všichni spřátelili a na začátku války jsme si potykali. Na svatbě jeho synovce, mého přítele Karla Rudolfa, v roce 1941 jsme se pomalu a družně opili a sdělili si řadu důvěrných tajemství.

Franci Müller mi prozradil, že vyplácel Adolfu Loosovi, který se stal roku 1930 čs. státním občanem, tisíc korun soukromé penze k jeho oficiální (cca 2000 Kč) až do jeho smrti v roce 1936 (v 66 letech). To jsem přišel do Prahy. On byl přímým mostem mezi mnou a mým prvním idolem. Chtěl jsem, aby mi o něm sdělil další informace, ale ty neznal, protože Loos byl velice uzavřený a zdrženlivý. Pouze mi řekl, že vlastně nikdy své projekty nekreslil, ale diktoval je svým pracovníkům. (Byl přesvědčen, že Pantheon v Athénách se dá stejně dobře a přesně napsat jako nakreslit.)

Jeho pravou rukou byl ve Vídni zprvu architekt Heinrich Kulka, u nás potom architekt Karel Lhota, který rovněž nakreslil plány Loosovy vily na Ořehovce. Není nespravedlivě uváděn jako její spoluautor (alespoň v závorce).

Poslední poválečnou návštěvou a tragickou smrtí Franci Müllera skončilo 15 let našich přátelských vztahů. Jsem jeho velkým dlužníkem. Našel jsem u něj privátní školu moderního výtvarného umění a architektury. V rozčilení trochu koktal. Když viděl, že se po mně při společenských akcích začínají ohlížet dívky, začal mi říkat „tygr“.

Domníval jsem se, že smrtí Franci Müllera skončila velice hezká historie našich vztahů i návštěv v jeho vile. Omyl. Jedna věc se mi bohužel nepovedla. Na přelomu 50. a 60. let jsem působil jako „odborný poradce“ spisovatele Vladimíra Neffa v jeho pentalogii (je to sága rodiny Bornů). Osvědčil jsem se v bitvě u Hradce Králové (1866), v dalších desetiletích na Žižkově a Vinohradech. Když psal Neff nejslabší, poslední díl „Královský vozataj“, vyprávěl jsem mu na Dobříši historii Franci Müllera a Adolfa Loose. Chytl se za hlavu a řekl: „Proč jsi mi to proboha nevyprávěl dříve? Vždyť Franci Müller je báječná románová postava! Já už poslední díl končím a on mohl být krásnou dominantou.“ Tak se stalo, že se Franci Müller nedostal do české beletrie, ale jeho jméno oběhlo díky Loosově vile celý svět.

Nezapomněla na mne jeho vdova, laskavá a statečná Milada Müllerová. Byl jsem zaměstnancem ČSAV a ona mně svěřila obnovu vily a snahu zpřístupnit ji zahraničním návštěvníkům. Tak jsem se stal díky vymodleným povolením průvodcem cizinců po této ještě nedeklarované architektonické památce. Desítky hostů přicházely z Rakouska, z Francie, Anglie a Německa. Prováděl jsem vilou Oscara Niemayera a Richarda Neutra. Návštěvy končily u vína a knihy hostů paní Milady Müllerové. Byla umělkyní pasivní rezistence. Unikla milionářské dávkou převodem části vlastnictví své vily na ONV Praha 6. Byla vystěhovávána do domovníckého bytu v přízemí, který byl díky Loosovi velice luxusní. Jen tu nebylo mramorové a mahagonové obložení, ale zato velkosklad Loosových křesel a stolků z horních pater. Teď v nich posedávali architekti a kunsthistorici z celého světa.

Milada Müllerová byla nesmírně houževnatá ve snaze zachránit dům před devastací. Na přelomu 50. a 60. let mne volala téměř denně. Podařilo se mi vytvořit tajné konsorcium: dr. Emanuel Poche, dr. Alois Kubíček, architekt Jiří Gočár, jemuž se podařilo získat od ministerstva kultury značné prostředky na obnovu fasád Müllerova domu, která byla dokončena roku 1965.

Paní Müllerová zvala každoročně mou ženu a mne na „five o clock“ k sobě na lippertovské chlebičky a francouzské víno. Vzpomínali jsme na Loose, Franciho a Velhartice, kde měli Müllerovi a Rudolfovi rodinný letní příbytek, četli jsme knihu návštěvníků a plánovali jsme ve vile zřízení muzea Adolfa Loose.

Po smrti Milady Müllerové v roce 1968 chtěl pražský primátor Ludvík Černý adaptovat Müllerovu vilu na sídlo hlavního architekta města Prahy. Prof. arch. Jiří Voženílek ale tuto poctu odmítl a vyžádal si byt v paneláku na Pankráci. Pak uběhlo dalších 25 let, vila znovu bez běžné údržby zchátrala a já ji s napětím znovu spatřil až letos v jednom neúspěšném novém českém filmu. Obě akvária v „living roomu“ zakryli z úsporných důvodů nazelenalými deskami. Byl to pro mne pohřeb třetí kategorie. Tak skončil roku 1993 po 57 letech náš Mikuláš.

* * *

Vedle stavebníka Müllera zůstal poněkud v ústraní Adolf Loos (o Lhotovi ani nemluvě). Fr. Müller mi sice vyprávěl, že v době dokončování stavby osobně nakreslil půdorys dlaždic ve velké koupelně, ale perspektivu svého díla by asi úspěšně nezvládl. Neuměl moc kreslit.

Tento ryzí kosmopolita se vydával už na sklonku 19. století za propagátora západní civilizace v Rakousko-Uhersku. Ve skutečnosti se stal jedním z nejúspěšnějších tvůrců moderní humanistické architektury našeho století. Nezůstal západní kultuře nic dlužen; věnoval jí mnoho vlastních kritických lekcí, myšlenkových impulzů i architektonických prototypů. Loose nelze dogmaticky

oddělit od meziválečné avantgardy. Právě v Praze a v Brně mělo jeho stavební dílo, myšlenky jeho článků a knih největší vliv a v našem odborném tisku i publicitu. Nebyl příslušníkem žádného našeho spolku architektů, ale byl jimi volen za čestného člena. Stal se uznávaným učitelem naší architektonické avantgardy až po moji generaci, ročník 1918. Tento vzdělaný zedník a liberecký průmyslovák nás naučil ctít přírodní materiály: kámen, pálenou hlínu a kaolin, dřevo, sklo a také mosaz, bronz a měď. Dovedl s nimi mistrně pracovat, podobně jako F. L. Wright a R. Neutra. Na rozdíl od Karla Teigehe nás učil chránit tradici prosté klasické architektury a stavebních řemesel. Jeho moderní práce znamenitě harmonizovaly s artefakty jeho dávných renesančních, barokních či klasicistních předchůdců. Dobré umění vždycky snáší takové sousedství, ať pochází z jakékoli doby. Loos se ovšem za umělce nepovažoval a zvláště podezíravý byl k pojmu „fantazie“. Byl teoretikem vlastního díla, podobně jako jím byl Le Corbusier, a jeho myšlenky a realizace si stejně protiřečily jako u tohoto švýcarského Pařížana. Ale u obou nikdy nenajdeme frázi. Loos vedl celý život zápas proti dekorativismu, tyranii módy a akademickému dogmatismu. Obdivoval všechny životaschopné myšlenky i formy. Miloval pravdivost a pravdu, nesnášel imitaci a předstírání. V tom byla podstata jeho humanismu.

Rád žil a uměl žít. Často psal: „Es ist eine Lust, zu leben.“ Necht ho nadlouho přežije nejvzácnější kulturní památka jeho životního díla – Müllerův dům v Praze. Je škoda, že ho nekoupil pan prezident Havel. Byl by v dobrých rukou a slušel by mu.